

Národní knihovna
České republiky
National Library
of the Czech Republic

TISKOVÁ ZPRÁVA

1. 10. 2009

Více najdete na www.nkp.cz a www.klementinum.cz <Pro novináře>

ITEM PLURES ET ALIOS LIBROS

Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky
Galerie Klementinum 1. října 2009 – 10. ledna 2010

Expozice představí mimořádně vzácné části fondu tepelského kláštera, který Národní knihovna České republiky (NK ČR) vykoupila v minulých letech. Výstava je rozdělena dle **jednotlivých dějinných etap**, které dokládají, jak se odrážel historický vývoj na formování a růstu klášterní knihovny, jež patří mezi nejstarší, největší a nejcennější klášterní knihovny v České republice.

Knihovna kláštera premonstrátů v Teplé u Mariánských Lázní patří k vůbec **nejvýznamnějším klášterním knihovnám** dochovaným dnes na území našeho státu. Dochovala se víceméně v té podobě, jak vypadala na přelomu středověku a novověku, tedy v období velkého duchovního i ekonomického rozvoje Teplé za působení opata **Sigmunda Hausmanna (1458–1507)** a jeho následovníků. Její jedinečnost potvrzuje i **prohlášení historického jádra knihovny** (rukopisy, inkunábule, paleotypy a zlomky) v roce 2005 za **kulturní památku**.

Právě tyto **zvláště chráněné knihy z výjimečného jádra byly vykoupeny v průběhu tří let státem a dány do správy NK ČR**. První část koupě, soubor **546 prvotisků, 746 paleotypů z let 1501–1550** a sbírku **56 zlomků** z tisků se uskutečnila v roce 2006. V letech 2007–2008 byla zakoupena sbírka rukopisů, kterou tvoří téměř **1200 kodexů**. V českém měřítku se jedná o druhý největší soubor rukopisů po sbírce strahovského kláštera.

Mezi **cenné exponáty**, které si návštěvníci budou moci prohlédnout, patří rukopisy, inkunábule a výjimečné předměty zapůjčené pro tuto výstavu tepelským klášterem. Exponáty jsou navíc doplněny fotografickými reprodukcemi archivních materiálů (dopisy, dobové fotografie) a portrétů některých významných tepelských osobností.

V rámci výstavy bude představena drobná **Modlitební kniha** českého krále **Ladislava Pohrobka** (+ 1457). Tento soubor textů určených mladému králi doprovází množství mimořádně ikonograficky zajímavých iluminací.

K nejcennějším vystaveným exponátům pocházejícím z tepelské klášterní knihovny patří nejstarší tepelský rukopis, **Poenitionale** – pergamenový rukopis z 1. poloviny 9. století, který kromě latinských textů obsahuje i bavorskou zpovědní formuli a modlitbu ke sv. Emmeramu (Jimramovi), jež patří k významným literárním památkám ve starohornoněmeckém jazyce.

Dalším, pro německou literární kulturu velmi cenným rukopisem, je **Codex Teplensis**, překlad Nového zákona do němčiny z přelomu 14. a 15. století, jenž se stal **výchozím textem pro nejstarší německé tištěné bible**.

Přímo v tepelském klášteře byla sepsána **Vita fratris Hroznatae** – legendární **životopis zakladatele kláštera bl. Hroznaty** z pol. 13. století.

K dalším vystaveným cennostem tepelské knihovny patří pergamenový list, na jehož rubu se nachází **soupis knih opatovického kláštera** z 1. poloviny 14. století, jenž je u nás vůbec nejstarším známým soupisem knih vlastněných jednou institucí, v daném případě benediktinským klášterem v Opatovicích. Na druhé straně listu se nachází velice kvalitní kresba Ukřižovaného.

Dalšími významnými exponáty jsou tři bohatě iluminované liturgické rukopisy z konce 15. století, jež jsou součástí souboru kodexů zhotovených **na zakázku významného tepelského opata Sigmunda** – rozměrné **pergamenové rukopisy, antifonář a graduál**, vyrobené v saském Magdeburgu, a starší **misál** pocházející ještě z počátků vlády tohoto opata.

Z vystavených raně novověkých rukopisů jmenujme např. **Liber hortensis** – zahradnická kniha ze 17. století obsahující mj. četné kresebné návrhy **okrasných barokních záhonů** a návrhy podoby tepelské klášterní zahrady. Rukopis tak může být cenným materiálem pro studium barokní parkové architektury.

K bohatému rukopisnému fondu patří rovněž soubor **tepelských análů**, jež byly založeny r. 1621 a jsou nenahraditelným zdrojem informací k dějinám tepelského kláštera.

Z vystavených tepelských inkunábulí je třeba upozornit na dva unikáty, **Breviarum Romanum** (1497) a **Psalterium latinum** (1485) a také na prvotisk **Horae ad usum Carnotensem**, francouzskou modlitební **knihu hodinek z r. 1498** tištěnou na pergamenu, jež mezi tepelskými inkunábulemi vyniká po umělecké stránce.

Kanonie premonstrátů Teplá zapůjčila pro příležitost výstavy řadu cenných a zajímavých exponátů, z nichž vyniká především tzv. **Hroznatova mísa**.

Hroznatova mísa

Gémeillon, zvaná **Hroznatova mísa**, je z mědi tepaná, okrouhlá nádoba zdobená jamkovým emailem (champlevé), tedy technikou založenou na vypalování skelného prášku, umístěného do prohlubní patřičného tvaru předem vyrytých či vyleptaných do měděného podkladu. Používala se ve dvojici (gémellus=dvojče) k přelévání vody na mytí rukou při stolování nebo liturgických úkonech. Misky, zhotovované od 2. desetiletí 13. století téměř sto let monopolně v emailérských dílnách v Limoges na jihozápadě Francie, se exportovaly do západní a střední Evropy a dochovalo se jich několik desítek.

Tepelská mísa byla původně považována za benátskou práci z doby kolem r. 1200, kterou si Hroznata přivezl z přerušené poutní cesty. Po určení limožského původu se datování mísky posunulo do 1. poloviny 13. století. Výzdobu tepelské mísy na vnitřní straně tvoří tmavomodře smaltovaný gotický štít s patnácti zlatými liliemi, věnčený třemi dvounohými monstry (draky), a **šest dvojic kejklířů - mladík hrající na hudební nástroj a útlá dívka v taneční póze** (v jednom případě děvče dokonce chodí po rukou) či rovněž s hudebním nástrojem v rukou - umístěných v polích oddělených stylizovanými věžičkami a vyplněných rostlinnými úponky; naspodu mísky je vyryt gotický štít s korunovaným jednoocasým, heraldicky vlevo kráčejším lvem a ornament, jehož výběžky zakončují heraldické lilie. K misce původně připojený kovový přívěsek tvaru stylizovaného anděla byl po roce 1945 ztracen. Starší historická literatura a hagiografie považuje misku za dar zakladatele kláštera bl. Hroznaty. Podle tepelských análů byla mísa při Hroznatově pohřbu r. 1217 vložena do rakve a po 400 letech, tj. po třicetileté válce vyzdvižena.

Nejstarší legenda **Vita fratris Hroznatae z 2. pol. 13. stol.** se o existenci mísky nezmiňuje vůbec. Proti pozdnímu vyzdvižení mísky ze hrobu svědčí její kult, doložený už za opata Sigmunda (1458 -1506) v době poděbradské. Tehdy se mísa společně s tzv. konvičkou sv. Alžběty Duryňské stavěla na Hroznatův hrob dvakrát ročně o svátcích obou patronů, tj. 12.7. a 17.11. k uctívání. Kult byl obnoven v polovině 17. stol. a trval do 1. pol. 20. stol. K míse se váže pověst, podle níž ji Hroznata dvakrát do roka naplnil mincemi, postavil ji přes noc s hořící lampou na okno kláštera, aby si každý z poddaných z mísy vzal tolik, kolik mu byl klášter za práci dlužen. Nikdo si prý nevzal více a zbylé peníze Hroznata ráno rozdál chudým (tuto tradici zaznamenal na počátku 17. století i autor I. dílu tepelských análů Václav Schilling, Annales, tomus.

Knihovna kláštera premonstrátů v Teplé u Mariánských Lázní

Knihy, zpočátku nejspíše především liturgické, doprovázely komunitu tepelských premonstrátů nepochybně od samého jejího zrodu na sklonku 12. století. Raně a vrcholně středověké kláštery vlastnily často pouze několik desítek rukopisných svazků užívaných při chórové modlitbě, bohoslužbách a různých

náboženských úkonech, předčítaných při společném jídle, případně sloužících ke vzdělávání nových členů komunity.

Knihovny v pravém slova smyslu, v kláštorech vznikaly zpravidla později, a sloužily obvykle zároveň i jako studovny, neboť vynášení svazků ze společné konventní knihovny bývalo zakazováno řádovými předpisy.

Ačkoli společná konventní knihovna mohla v Teplé existovat již dříve, první písemná zmínka o ní pochází až z r. 1501, kdy byla **opatem Sigismundem** (1458 - 1506) **zbudována nová prostora k ukládání knih**. Tým opat zásadním způsobem rozmnožil jak počet liturgických knih, tak vlastní knihovní fond – ze Sigismundem pro klášterní chrám a knihovnu pořízených knih se dodnes dochoval soubor v saském Magdeburgu zhotovených rozměrných liturgických rukopisů psaných na pergamenu a vybavených krásnou malířskou výzdobou a kolekce nejstarších tisků 2. poloviny 15. a počátku 16. století, z části rovněž opatřených malířskou výzdobou a vybavených pozdně-gotickými vazbami. Většina z nich vznikla s největší pravděpodobností přímo v Teplé. Knihy, jejichž počet v Sigismundově době soudě dle dochovaných dobových signatur přesáhl 150 kusů (někteří autoři hovoří až o sedmi stovkách) a jež pro klášter nakupovali i další významnější členové konventu, byly v této době ukládány vleže, o čemž svědčí štítky s tituly a signaturami nalepené ne na hřbetech, nýbrž na předních deskách vazeb.

U příležitosti výstavy byla vydána **publikace Item plures et alios libros. Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky**, která si klade za cíl přiblížit veřejnosti největší skvosty z tepelské knižní sbírky, ve spojitosti s historií tepelského kláštera a premonstrátského řádu a významnými osobnostmi, které v klášteře zanechaly své nesmazatelné stopy.

Vernisáž se koná za účasti **Národní knihovny České republiky zastoupené generálním ředitelem Mgr. Pavlem Hazukou, administrátorem Kanonie premonstrátů Teplá Augustinem Jánem Kováčikem O. Praem.**, za odborného vedení autorky výstavy z NK ČR **Mgr. Zuzany Kulové** a spoluautorky výstavy **Mgr. Michaely Baumlové** z Kláštera v Teplé.

Kurátoři výstavy:

Mgr. Zuzana Kulová, Mgr. Michaela Baumlová

Výtvarné zpracování a instalace: **Oddělení výstav NK ČR**

Barbora Stýblová
barbora.styblova@nkp.cz

O výstavě

ITEM PLURES ET ALIOS LIBROS
Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky

Národní knihovna ČR - Galerie Klementinum a
Klášter Teplá

Galerie Klementinum 1. října 2009 – 10. ledna 2010
Otevřeno úterý – neděle 10:00 – 19:00 hod.

Vstupné: dospělí 60 Kč, senioři, studenti a děti 10-15 let 40 Kč, skupina 10ti a více osob / 1 osoba 40 Kč; děti do 10 let zdarma.

Projekt byl podpořen

partneři NK ČR

---

mediální partneři NK ČR

